

**EŁGANOWO
HISTORIA DO
PIERWSZYCH DEKAD
XX STULECIA**

MAREK DZIEKOŃSKI

Elganowo. Historia do pierwszych dekad XX stulecia.

Marek Dziekoński

Wstęp.

Elganowo, pomorska wioska położona w pięknej, malowniczej okolicy, w dolinie i na wzgórzach, wśród zdrojów i pól, lasów i łąk, w powiecie gdańskim, gminie Trąbki Wielkie. Leży w obrębie mezoregionu Pojezierza Kaszubskiego, będącego częścią makroregionu Pojezierza Wschodniopomorskiego. Elganowo posiada obecnie jedno opracowanie historyczne w formie biuletynu – „Biuletyn 70-lecia nadania sztandaru szkole polskiej Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Elganowie” z 3 maja 2009 roku. Informacje o wiosce można znaleźć w miesięczniku parafii trąbkowskiej „Kana”, numery archiwalne dostępne są w wersji cyfrowej na stronie internetowej Gminy Trąbki Wielkie www.trabkiw.ug.gov.pl/kana. Źródłem systematycznie aktualizowanym, jest kronika wiejska i kronika OSP. Źródłem jest również kronika nieistniejącej elganowskiej poczty.

Autor w tym miejscu chce podziękować dyrekcjom i pracownikom archiwów i bibliotek, z których zbiorów korzystał, w tym Archiwum Diecezji Pelplińskiej, Bibliotece Seminarium Duchownego w Pelplinie, Archiwum Państwowemu w Kielcach, Archiwum Państwowemu w Gdańsku, Archiwum Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Muzeum Narodowemu w Warszawie oraz Jadwidze Torbickiej, Janowi Torbickiemu, Marianowi Bremborowi, Jerzemu Flisikowskiemu za relacje i materiały historyczne, Kazimierzowi Kowalkowskiemu z Żeliszawek, za pomoc w tłumaczeniach z języka niemieckiego, ks.dr. Wiesławowi Stolcowi pochodzącemu z Elganowa, za tłumaczenia z języka łacińskiego oraz wszystkim innym, którzy w jakikolwiek sposób pomogli w zbieraniu materiałów o Elganowie.

Wiekopomnym wydarzeniem historycznym dla miejscowości Elganowa jest rozpoczęta budowa kościoła, który ma przyjąć wezwanie Jana Pawła II.

Pradzieje.

Na terenie Ełganowa dokonano wielu odkryć archeologicznych. Pierwsze pochodzi z epoki neolitu, młodszej epoki kamienia. Odkryto tu toporek kamienny i skrobacz krzemienisty.¹ Z wczesnej epoki żelaza bliżej nieokreślonego okresu pochodzą groby skrzynkowe odkryte przy końcu XIX w. Na polu Jana Zulewskiego odległym 1,5 km na wschód od wsi, w pobliżu drogi do Gołębiewa Średniego, przypadkowo odkryto 6 grobów skrzynkowych. W 1900 roku przeprowadzono badania ratownicze przez Muzeum Prowincjonalne w Gdańsku. Pięć grobów miało rozmiary 0,45x0,65x0,40, a ostatni, większy 0,75x0,80x0,45. Skrzynie budowane z płyt kamiennych, zabezpieczało obwarowanie nadające grobom w rzucie poziomym kształt kolisty. Dna grobów stanowiły płyty kamienne. Groby nr 1-3 były puste, grób nr 4 mieścił jedną popielnicę nakrytą misą, grób nr 5 zawierał ułamki popielnicy i pokrywę a grób nr 6 liczył trzy popielnice nakryte pokrywami.² Na starej przedwojennej żwirowni odkryto grób skrzynkowy. Przeprowadzono badania ratownicze przez Muzeum Prowincjonalne w Gdańsku w 1932 roku, odkrył L. Kutschowski. W grobie nr 1 mieściło się 9 naczyń, w tym popielnica twarzowa z rysunkiem wozu zaprzęzonego w dwa konie i jeźdźcem za wozem z okresu Hallstatt D.³ W dniu 05.09.1992 roku znaleziono ułamki ceramiczne i żarno kamienne z czerwonego granitu, z wczesnej epoki żelaza(?), kultury wschodniopomorskiej(?). Badania przeprowadził mgr H.Kleinzeller z Pruszcza Gdańskiego. Stanowisko odkrycia położone jest ok. 1 km na północny-zachód od centrum wsi, na zachodnim stoku wzniesienia 136 m n p m , na wschodnim brzegu strumienia, 1000 m na północny-wschód od punktu wysokościowego 149,8 m n p m . Ułamki ceramiczne są przechowywane w magazynie Muzeum Archeologicznego w Gdańsku pod numerem 5030/92.⁴ Na polu Lubnera bliżej niezlokalizowanym, przypadkowo odkryto grób skrzynkowy w 1901 roku. Z grobu zawierającego osiem popielnic zdołano uratować tylko dwie, w tym jedną twarzową z wyobrażeniem nosa i oczu, zdobioną ornamentem falistym oraz drugą z trzema uszkami, zdobioną, z okresu Hallstatt D (?).⁵ W zbiorach MAwG znajduje się mały kawałek naturalnego, nieokorowanego bursztynu, znalezionego na Gapiej Górze w Ełganowie w 1979 roku. Bursztyn jest przechowywany w magazynie średniowiecza, pod numerem 1979/10. Z okresu rzymskiego znaleziono zapinkę brązową i dwie bransolety z główką w kształcie żmii, zapinkę kuszową z pochewką dla igły oraz jedną monetę brązową Antonina Piusa.⁶ We wczesnym średniowieczu w Ełganowie była osada. W dniu 23. 05. 1977 roku pani Anna Filipowska przekazała ustną informację, że podczas kopania wykopu, przypadkowo około roku 1910-1911 odkryto cmentarzysko. Było to około 700 metrów na północny-wschód od centrum wsi,

na polu położonym po zachodniej stronie drogi polnej z Ełganowa do Małego Czerniewa, na polu Zulewskiego lub Czerwińskiego. Na południowo-zachodnim krańcu rozległego wzniesienia, położonego wśród łąk, na stoku wzniesienia 124 m n.p.m., na północ od wsi, na polu Leonarda Tarczyńskiego, znaleziono ułamki ceramiczne kultury wschodniopomorskiej, wczesno i późnośredniowiecznej. Na Górze Szubienniczej (Galgenberg) tzw. Górze Wisielców, około 250 metrów na wschód od koty 144,5 m n.p.m., na polu Leonarda Tarczyńskiego, znaleziono 7 kawałków ceramiki późnośredniowiecznej. ⁷ Z powyższych odkryć i udokumentowanych zapisów, można stwierdzić, że od pradziejów Ełganowo było zamieszkałe i toczyło się w nim, charakterystyczne dla każdej z ówczesnych epok życie.

Lokacja na prawie chełmińskim.

O pierwszych, średniowiecznych wzmiankach o Ełganowie, pisze John Muhl w „Die Danziger Hohe”, podając rok 1336 i nazwy Lauenstein, Lobenstein, Lamenstein. Wzmiankuje o lokacji w 1389 roku na prawie chełmińskim. ⁸ Według Józefy Krośnickiej, Ełganowo należało do jednego z największych majątków rycerskich na tym terenie na początku rządów krzyżackich. Pod koniec XIV wieku Ełganowo należy do wójtostwa tczewskiego. ⁹ Na nazwę wsi Algenow, Algonaw, będącą tożsamą z dzisiejszym Ełganowem, możemy natrafić dzięki Klemensowi Bruskiemu. Do tej pory wcześniejsi badacze mieli problem z lokalizacją wsi Algonaw. 15 czerwca 1339 roku Jan de Lobinstein otrzymał na prawie chełmińskim, dobra zwane Algenow, położone *in terra Pomoranie*. ¹⁰ Donacja Dytrycha von Altenburg dla Jana de Lobinstein, w tłumaczeniu ks. dr. Wiesława Stolca brzmi:

„W Imię Świętej i niepodzielnej Trójcy Amen .My, brat Teodoryk, burgrabia z Altenburga, Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie i jego Wielki Mistrz, podajemy do publicznej wiadomości wszystkich współcześnie i w przyszłości żyjących, że ponieważ postulowane oddanie naszego wiernego rycerza pana Jana z Lobinstein pragnie podobać się nie tylko za sprawą służby opiekuna, ale także daje nadzieję, że się będzie bardziej podobało czynami, które mają zostać dokonane w przyszłości, pragnąc wynagrodzić miłe nam usługi otrzymane od tego godnego życzliwości męża, na podstawie dojrzałej rady naszych braci, na podstawie naszej woli i zgody dajemy, powierzamy hojnie i darujemy wyżej wspomnianemu i jego prawdziwym dziedzicom i prawowitym następcom, w naszej ziemi na Pomorzu dobra zwane Algenow, które w pewnych i określonych granicach powinny mieć wielkość czterdziestu łanów, na wieczne, wolne i dziedziczne posiadanie na prawie chełmińskim. Z racji naszej darowizny wyżej wspomniany pan Jan i jego potomkowie i następcy zobowiązani są wiernie służyć z końmi i bronią i ze

swoimi ludźmi wedle własnej możliwości, jak to nasi czynią, przeciwko jakimkolwiek intruzom, którzy by napadli na nasze ziemie, a także do udziału w wyprawach, obronie ziemi, budowie umocnień od początku, zmianie starych, a także w ich wyburzaniu, biorąc na siebie własne straty i koszty, kiedykolwiek, gdziekolwiek i ilekroć zostaną wezwani przez nas lub przez naszych braci, dochodzi także to, że jeżeli wyżej wymieniony pan Jan albo jego spadkobiercy podzielą rzeczony dobra, to odtąd wszystkie daniny, które zostały podzielone, muszą nam być składane z tych dóbr. Poza tym muszą oni dać nam każdego roku z każdego kawałka ziemi uprawnej dwie ćwiertnie, jedną pszenicy i drugą żyta(lub dwa rodzaje pszenicy) i od każdej sochy, jeżeli ten kawałek ziemi był nią uprawiany, jedną ćwiertnię pszenicy. Oprócz tego na znak władzy obdarowany i jego następcy będą zobowiązani nam zapłacić corocznie jeden talent wosku, który w mowie ludu jest nazwany ein marckphunt, i jednego denara kolońskiego, albo w jego miejsce pięć denarów w monecie powszechnie używanej. Potwierdzone i załatwione w Malborku roku pańskiego 1339 w dniu świętych Wita i Modesta.” 11

Przywilej Altenburga spalił się w późniejszym czasie, stąd też jego postanowienia znane są wyłącznie z odnowienia Konrada Zollnera wystawionego w 1389 roku dla Henryka Wildenberga i jego potomków. 12 Jan de Lobinstein był trzecim pasowanym rycerzem związanym z okręgiem sobowidzkim wójtostwa tczewskiego, w pierwszym półwieczu panowania krzyżackiego, był niewątpliwie przybyszem. 13

Według Bruskiego Petrasch von Algonaw , który był uczestnikiem posiedzenia sądu w Dąbrówce i świadkiem wystawionego tam w 1352 roku dokumentu wójta dla cystersów pelplińskich, był to samą osobą co Peter Licketz(albo Lukecz), który z nadania Dytrycha von Altenburg(1338-1341) otrzymał na prawie chełmińskim: *vierczig huben zum Lobinstein gelegen* . Imię Pietrasz użyte w dokumencie wójta tczewskiego zdaje się wskazywać na słowiańskie pochodzenie. 14

Ks. Stanisław Kujot w „Opactwie Pelplińskim”, tak opisuje posiedzenie sądu w 1352 roku w Dąbrówce:

„Mianowicie o Sobącz mieli ojcowie pelplińscy długie spory z okoliczną szlachtą . Przyczyniło się do nich pewnie to, że na pewno dowieść nie można, kto je był darował.(...)R.1352 wydał rządcą tczewski Bernhard v. Elode na sądzie(landding) w Dąbrowie odprawionym, wyrok(wart geteidinget) na panów z Kirtau(dy panen czu Kirthow) opiewający, że po przejrzeniu dokumentów klasztornych wątpić nie można o prawie zakonników do jeziora i do drzewa rosnącego nad brzegiem ; oskarżeni winni zostawić otwartą drogę i w niczem nie przeszkadzać mnichom.(...)” 15

W Księdze Skarbu Malborka, z lat 1399-1409, występuje właściciel ziemski okręgu tczewskiego- Algotte, zapisywany w dokumencie w różnych odmianach: Allgutthen,Algutten,Algutthen,Allgotten,Algutthen,Algotthen,Algoten,Algotten,

D E L A C V B V S + *ca.*
 De lacu nostro Sobancz . quem Kir.
 tow vocamus +
Szxx Brüder Bernhart von Glode Boith zu
 Vinjau Egin diuntt alban begundertiger und nimb
 dan Markdominus. Das hantt Vortpalech und an
 ders Loban geistliche brüder das klostere solvelis
 zu der Vamarque in dem Landdinge klageztes
 das sie von izzes vorttes jage das Toban ist ge
 wuntt mit gewalt kurtwibes wares von der Lin
 wouare das Vortpalech und Gering mit izzes
 Gantfettes so vor dem Landdinge das der vorge
 wandte jage das Vortpalech zu gebaret und vortt
 dasin Gatt. Darvinnu kurtwibes war das von der
 thant das sie die Gering von solvelis nicht mit war
 Gindere an dem vorgevriebes jage noch dorinn
 fichtes. Zu nimb bedantnis so dorez dinge Sabas
 kirt künze Injagal an dieß brinft gebanges.
 In dem Dage Gottes Tansant Inz Gindert
 Jreaz kund fünfzig Jar an dem vorttes Tage
 noch D. Vamigint tage. Begundertiger woben
 listes Jares Altyal von Wolkow. Arnolds von Louwe
 Landtristax. Minante von Egdalis. Dande von Gole.
 Got Patraps von Algonow. Vaminich von D. waresis
 und viel andere andere kirt sind dieß dinge geschafes.

Petrasz von Algonaw jako uczestnik posiedzenia sądu w Dąbrówce w 1352 roku

Archiwum Diecezji Pelplińskiej Cod.302a,k.175v.

Allgotte. 16 Można sądzić, że Allgotte jest związany z miejscowością Algonaw, Algenow, Lobensteyn- dzisiejszym Elganowem.

Jan Długosz tak opisuje udział rycerstwa tczewskiego w Bitwie pod Grunwaldem: „(..) *Pięćdziesiąt chorągwi, które znakami albo proporcami zowiemy, obejmujących liczny gmin mężów znakomitych i do wojny sprawnych, a nadto czterdzieści chorągwi litewskich, powiewało w obozie rycerstwa polskiego.(...)Opisanie chorągwi i hufców krzyżackich. Pruskie wojsko, jak siłą i doborem rycerstwa, tak i liczbą chorągwi nie wyrównywało polskiemu.(...)Czterdziesta ósma chorągiew wójtostwa i miasta Tczewa, miała cztery pola czarne i białe na kształt kraty, prowadził ją Maciej Beberach (Maciej von Bebert) wójt tczewski (...).*” 17

Wobec krzywd doznanych od zakonu, braku bezstronnego sądownictwa, szerzącego się bezprawia, niechęci do zakonu, zawiązano Związek Pruski. W spisie krzywd od zakonu m. in. można przeczytać:“(..)*Także w. m. Paweł Russdorf zabrał majątek, zwany Żelislawki, własność pewnego zacnego męża rycerskiego, imieniem Łazarz , który po sobie pozostawił dziewczątko. Te majątność dał w. mistrz swojemu cześnikowi, a dziewczęciu nic z niej nie pozostało.(...)*” . 18 W opozycji do Związku Pruskiego i jednocześnie stronnikami Zakonu byli m.in. Krzysztof ze Stanisławia, Fryderyk von Eppingen, Ruland z Trąbek i Henryk z Lobensteyn. 19 Do Związku Pruskiego należeli i jednocześnie stronnikami Polski byli m.in.: sędzia ziemski Mikołaj z Ulków, Mikosz z Gołębiewa, Mikołaj z Kleszczewa, Jakusz z Kleszczewka, Jan z Żelislawek, Gotszalk ze Smołaga, Jan z Jani, Jan z Turzy, Paszko ze Świrkocina.20

W granicach Rzeczypospolitej.

W 1500 roku Borchard Putkammer z Lamenstein wraz z Janem Wittke z Semlina, był właścicielem majątku leśnego Schirschau(Szczerzau), Prusterkrugerwald(Pruszczańskiej Karczmy Las).W tym samym roku sprzedali oni 40 łanów majątku Schirsau za 400 grzywien w ratach, dla miasta Gdańska. Gdańsk kupił ten majątek leśny dla swoich rolników z Pruszcza Gdańskiego. Majątek leśny był położony między granicami Mierzeszyna, Granicznej Wsi, Drzewiny, Pawłowa i Elganowa. 21

Na Wyżynie Gdańskiej w tym okresie zaczynają pojawiać się mieszkańcy Gdańska, jako właściciele majątków ziemskich. Gdański patrycjat skupiał w swoich rękach znaczne bogactwa i władzę, nabywał także poza miastem posiadłości ziemskie, które stają się lokatą kapitału i zaspokojeniem ambicji statusu większego niż mieszczański. Właścicielami Golmkau (Gołębiewa) i Lamenstein jest Klemens i Gabriel Kolmer(1587-1665). 22

W księgach poborowych z 1570 roku Ełganowo występuje jako Ulganowa (Ełganów), dekanat Tczew, powiat Tczew i posiada 40 łanów. Szlachcic Jan Bystram w grudniu 1570 roku płaci kontrybucję królewską za 4 i ½ łana 20 groszy, od 1 ogrodnika 2 grosze. Szlachcic Jakub Kupiecki w lipcu 1570 roku płaci królewską kontrybucję od 2 i ½ łana 12 groszy. Szlachcic Achacy Jackowski w lutym 1570 roku płaci za 3 łany 20 groszy, za 1 ogrodnika 2 grosze. ²³ Ełganów w XVI wieku według mapy heraldycznej Pomorza należy do szlachty: polskiej, pomorskiej i pruskiej. ²⁴

W drugiej połowie XVI wieku Ełganowo (Lamenstein) jest własnością szlachty autochtonicznej i przybyłej z Korony, należy do parafii trąbkowskiej. Jan Bystram herbu Tarnawa, pochodzenia polskiego, posiada w Ełganowie 4,5 łana, Jakub Kupiecki pochodzenia polskiego posiada 2,5 łana, Achacy Jackowski herbu Ryś pochodzenia pomorskiego, posiada 3 łany. ²⁵ Według Krzysztofa Mikulskiego była to wieś z folwarkiem. ²⁶ W 1584 roku Ełganowo występuje jako Lawenstein, parafia Pręgowo, dekanat gdański nie uległo wpływom luteranckim. ²⁷ W taryfach podatkowych ziem pruskich z 1686 roku Ełganowski herbu Elżanowski od 30 morgów folwarkowych płaci 11 groszy i 4 i ½ denara, za część do Gołębiewa należącą od 1 ogrodnika, 10 dorocznych, karczmarza pańskiego 1 złoty 18 groszy, od 2 ogrodników w Czerniewie 8 groszy, od 7 ogrodników, 4 dorocznych i karczmarza pańskiego 1 złoty 18 groszy, w Kłobuczewie za część do Gołębiewa należącą, od 1 dorocznika i karczmarza pańskiego 8 groszy. ²⁸ Dla porównania ceny niektórych usług tczewskiego kata we wsiach Rudno, Gręblin i Lignowy wynosiły: „(...)Zgodnie z umową kat otrzymywał kwartalnie od każdej z wymienionych wsi po ¼ korea zboża, gdy zaś przybył do którejs z nich, by wykonać swe czynności – 2 floreny (1 floren=30 groszy) jako zwrot kosztów podróży, 8 sztofów (1 sztof=1/4litra) piwa za każdy dzień pobytu oraz korzec owsa na utrzymanie konia. Ponadto kat pobierał opłaty za wykonane usługi:

za wypędzenie ze wsi 20 gr, za chłostę 1 florena, za ścięcie 3 floreny, za powieszenie 3 floreny, za łamanie kołem 4 floreny, za spalenie na stosie 4 floreny, za torturowanie 10 gr, za wrywanie języka 1 florena, za obcięcie ucha 1 florena, za wypalenie piętna 1 florena. Do obowiązków kata należało również grzebanie wisielców, usuwanie padliny i nieczystości z miasta. ²⁹

W XVIII wieku właścicielami Ełganowa byli Czapscy, którzy należeli do najzamożniejszych i najwyżej usytuowanych rodzin magnackich Prus Królewskich. W województwie pomorskim posiadali początkowo 15 wsi: Gołębiewo i Rościszewo pod Skarszewami, Suchostrzygi pod Tczewem, Ełganowo, Kłobuczewo, Zakrzewko pod Gdańskiem, a także w okolicy Radzyna- Szczuplińki, Nowy Młyn, Powiatek, Wardęgowo z przyległościami, Mełno, Linowo, Boguszewo, Dąbrówka i Rywałd Szlachecki oraz Wronie i Gapa pod Wąbrzeźnem. Na produkcję przemysłową nastawiony był jedynie folwark w Kłobuczewie z racji rozwiniętego tam browarnictwa, który surowiec czerpał zapewne z pozostałych dóbr. ³⁰ Piotr Jan Czapski, syn Sebastiana,

wojewoda pomorski funduje budowę murowanego kościoła Sanktuarium Maryjnego w Rywałdzie Królewskim. Jego żona, Konstancja z Gnińskich funduje klasztor ojców kapucynów w tymże Rywałdzie oraz funduje odbudowę kościoła Sanktuarium Maryjnego w Trąbkach Wielkich, który jest kościołem parafialnym dla Ełganowa. ³¹ Tomasz Czapski, starosta knyszyński, bratiański, radzyński, łąkorski i goniądzki, syn Piotra Jana i Konstancji z Gnińskich, mąż Marii z Czapskich córki Jana Ansgarego Czapskiego, kontynuował budowę klasztoru ojców kapucynów w Rywałdzie Królewskim. Posiadał rezydencję w Gdańsku przy Długich Ogrodach 9-10 oraz pałac przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie (obecnie Akademia Sztuk Pięknych). Zbiory książek z oryginalnymi exlibrisami, obrazów, rycin, numizmatów, map, atlasów, zabytków sztuki antycznej gromadzonych przez Tomasza stały się załącznikiem jednej z bardziej znaczących warszawskich instytucji naukowo-badawczych- Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich. ³² Jego wnuczka Maria Urszula, córka Konstancji i Dominika Radziwiłła, pasierbica Stanisława Nałęcz Małachowskiego, wyszła za mąż za Wincentego hrabiego Krasieńskiego, ich synem był wieszcz narodowy Zygmunt Krasieński. Mieli majątek w Kleszczewku.³³

W dobie rozbiorów.

Po pierwszym rozbiorze Rzeczypospolitej Tomasz Czapski oddał komisarzom pruskim starostwa bratiańskie, łąkorskie i radzkie, a 27 IX 1772 roku poddał się nowej władzy i złożył homagium królowi pruskiemu Fryderykowi II, przysięgę wierności, składaną najwyższej władzy państwowej. Hołd składano w Malborku. Szlachcicowi, który nie złożył hołdu odbierano majątek. ³⁴

Majątek Piotra Jana wzbogacony o dobra nabyte przez jego synów Tomasza i Pawła Tadeusza, przeszedł w ręce Stanisława Nałęcz Małachowskiego, referendarza i marszałka Sejmu Czteroletniego, męża Urszuli Czapskiej, a po jej śmierci w 1782 roku, męża jej siostry Konstancji(wnuczka Konstancji z Gnińskich). ³⁵ Stanisław Małachowski, jeden z twórców konstytucji 3 Maja, jest właścicielem kompleksu majątków- Gołębiewo Wielkie, Ełganowo, Kłobuczewo(Gołębiewo W. cegielnia) i Zakrzewko(część Gołębiewa W. przy drodze na Sobowidz).

Portret ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie MNW MP 2951 foto. Krzysztof Wilczyński Ligier Studio. Portret przedstawia Konstancję z Gnińskich Czapską, wojewodzinę pomorską, właścicielkę m.in. Ełganowa, dobrodziejkę Sanktuarium Maryjnego w Trąbkach Wielkich i Rywałdzie Królewskim. Zarządzała starostwem sobowidzkim od 1737 do 12 IX 1752, przekazała starostwo synowi Janowi za konsensem króla z 12 IX 1752 roku. ³⁶ Jest to obraz olejny namalowany na płótnie około roku 1740 o

wymiarach 134x108 przez nieznanego polskiego malarza. Portret pochodził ze zbiorów Muzeum Ordynacji Krasińskich MOK 1268, dokąd trafił wraz ze spuścizną po Tomaszu Czapskim. Portret przedstawia Konstancję Czapską z charakterystycznym dla ówczesnej epoki gestem, pozą, ubiorem, biżuterią, kompozycją i kolorytem. Konstancja Czapska, córka Władysława Gnińskiego, żona Piotra Jana, matka Tomasza, Pawła Tadeusza, Antoniego, Jana, Ewy Rozalii i Magdaleny. Zmarła 7 maja 1757 roku. O Jej śmierci donosił Kuryer Polski Nr.XXII z 1757 roku(...) *Odprawilo się tu solenne wyprowadzenie Ciała ś.p.J.W.Jmć Pani Konstancyi z Gnińskich Czapskiej Woewodziny Pomorskiej która Die 7 ma prasentis po pobożnym w podróż wieczności przygotowaniu się, Sacramentis omnibus munita przez Jmci Xiędza Piotrowicz Superiora Missyi Gdańskiej Soc. Jesu Odyrnaryinego Spowiednika Swego, około godziny osmey po południu w przytomności J.W.Jchmś Państwa starostow knyszyńskich wielce żalośnych y stroskanych z tym się pożegnała światem , którey fata tey zaraz godziny po wszystkich kościołach katolickich dzwony ogłosiły. Gdzie zaraz na poranek J.W.Jmć Pan Starosta Knyszyński kamienice całą ad intra żlobą obić kazał, adornowawszy tak sienie iak y Salę nie tylko kilku set lampami, ale też różnymi y wielu Lustrami w cefry robionemi y innymi, w których tak lampach, iako y Lustrach światło przez półtrzecię Niedzieli, póki tylko Ciała niewyprowadzono, nieustannie trwało. W którey to kamienicy w sali Ciała w bogatey Trumnie Aksamitem, złotemi galonami, blachami y antabami Srebrnemi pstro złocistemi bogato obitey(...)*"

W 1786 roku , na podstawie układu przekazano chłopom bezrolnym z Ełganowa część ziemi, drugą część stanowił folwark. 37

W 1787 roku 15 stycznia Stanisław Małachowski sprzedaje Ełganowo, Gołębiewo Wielkie, Kłobuczewo i Zakrzewko, Piotrowi Bonifacemu hrabiemu Grabowskiemu generałowi adiutantowi króla polskiego, za 100 000 złotych „dobrej Pruskiej monety”. 38 Następnym właścicielem był generał Hundt. 28 X 1826 roku kompleks majątku Gołębiewo Wielkie , Ełganowo, Zakrzewko i Kłobuczewo nabył porucznik Friedrich August Steffens. 39 Na granicy Ełganowa i Gołębiewa Wielkiego, znajduje się stary, opuszczony ewangelicki cmentarz. 40 Można odnaleźć na nim jedną zniszczoną płytę nagrobną, z napisem w gotyku niemieckim o treści: „Adolf Friedrich Eugen Steffens, urodzony w Gdańsku 27 maja 1798 roku, zmarł w Gołębiewie Wielkim 9 września 1831 roku. Adeline Henriette Sophie Engelhardt wdowa Steffens z domu Wittke, urodzona 31 marca 1806 roku zmarła 25 maja 1834 roku. Odeszli w kwiecie wieku, w słońcu ziemskiej gwiazdy. Żyli otoczeni słonecznymi promieniami”. Płyta nagrobna wykonana jest z piaskowca o wymiarach-długość ok.220 cm, szerokość ok. 114 cm grubość ok.15 cm. Na podporze płyty znajduje się gmerk, który może być gmerkiem mistrz kamieniarskiego lub rodziny Steffensów. Adolph Friedrich Eugen Steffens, syn Karla Gottlieba, wnuk Jakuba, należał do słynnego rodu gdańskich patrycjuszów. Jego ojciec, Karl Gottlieb miał swój trzymasztowy, dwupokładowy żaglowiec „Feniks”. 41 Od

Płyta nagrobna Steffensów.

Nieistniejąca kapliczka przydrożna z 1872 roku

Eiganowo, Sobowidz, Trąbki Wielkie w "Uebersichte der Bestandtheile und Verzeichnis aller ortschaften des Danziger Regierungs Bezirkes" Danzig 1820 r.

Nr.	Nazwa miejscowości	Oznaczenie charakteru osady	Oznaczenie królewskiej domeny albo urzędu Intendentury albo majątku do którego należy miejscowość	Liczba ognisk czyli domostw	Liczba mieszkańców					
					Luteranie	Kalwini	Katolicy	Mennonici	Żydzi	Razem
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
88	Lamenstein (Eiganowo)	majątek szlachecki	-	15	16	-	124	-	-	140
176	Sobowidz (Sobowidz)	folwark królewski	Urząd Dominialny Sobowidz	22	90	-	99	-	-	189
187	Trampken G. Trąbki W.	dzierżawa dziedziczna	Urząd Dominialny Sobowidz	18	29	-	146	-	-	175

Nr.	Nazwa miejscowości	Wielkość osady						Oznaczenie czy miejscowość ma kościół	Oznaczenie Superintendentury albo dekanatu do którego należy kościół	Nazwa wsi do której kościoła mieszkańcy są włączeni						
		katastrowe			redukowane					Luteranie	Kalwini	Katolicy				
		Łany chęłmińskie														
		Łany	Morgi	R.	Łany	Morgi	R.			12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
88	Lamenstein (Eiganowo)	24	-	-	122	-	-	-	-	Sobowidz	-	Trąbki W.				
176	Sobowidz (Sobowidz)	30	-	-	141 1/4	-	-	1 Ewangelicki	Gdańsk	Sobowidz	-	Trąbki W.				
187	Trampken Gr. (Trąbki W.)	32 1/2	-	-	127 1/4	-	-	1 Katolicki	Gdańsk	Sobowidz	-	Trąbki W.				

Nr.	Nazwa Miejscowości	Oznaczenie Sądu do którego należy miejscowość		Odległość miejscowości od:		Uwagi
		nazwa sądu	siedziba sądu	Powiatu miejskiego	Gdańska	
				w milach pocztowych		
1.	2.	23.	24.	25.	26.	27.
88	Lamenstein (Eiganowo)	Patrymonialny	Skarszewy	2	3 i 1/2	1 karczma
176	Sobowidz (Sobowidz)	Sąd ziemski Sobowidz	Tczew	1 i 1/2	3	Siedziba Urzędu Dominialnego i Nadleśnictwa 1 browar, 1 gorzelnia, 1 młyn, 1 karczma
187	Trampken G. (Trąbki Wielkie)	Sąd ziemski Sobowidz	Tczew	1 i 1/4	3	1 karczma, 1 kram, 1 kuźnia

Nr.	Nazwa miejscowości	Oznaczenie charakteru osady	Oznaczenie królewskiej domeny albo dominialno rentowego urzędu albo szlacheckiego majątku, do którego należy miejscowość	Liczba budynków				Liczba mieszkańców				
				Królewskie albo inne oficjalne budynki	Prywatne domy mieszkalne	Fabryki, młyny, prywatne magazyny	Stodoły stajnie i szopy	Ewangelicy	Katolicy	Mennonici	Żydzi	Razem
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
87	Lahmenstein (Elganowo)	wieś szlachecka	-	1	74	1	42	120	494	-	-	614
198	Sobowitz (Sobowidz)	folwark królewski	Urząd Dominialny Sobowidz	5	22	2	26	212	128	-	-	338
213	Trampken Gr. Trąbki Wielkie	dzierżawa dziedziczna	Urząd Dominialny Sobowidz	4	33	-	25	61	327	-	6	394

Nr.	Nazwa miejscowości	Wielkość osady				Pogłowie zwierząt											
		katastralne		redukowane		k o n i e		B y d ł o				o w c e			i n n e		
		Łany chełmińskie				konie	klacze	byki	woły	krowy	jałówki	szlachetne	pół-szlachetne	pospolite	kozy	świnie	
		Łany	Morgi	Łany	Morgi												
1.	2.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	
87	Lahmenstein (Elganowo)	24	15	122	-	77	20	-	21	108	41	335	-	45	2	50	
198	Sobowitz (Sobowidz)	30	-	141 1/4	-	36	25	2	36	74	23	-	1500	-	3	32	
213	Trampken Gr. (Trąbki W.)	32 1/2	-	127 1/4	-	54	12	2	22	32	21	-	665	28	-	56	

Nr.	Nazwa miejscowości	Oznaczenie, czy miejscowość ma kościół	Oznaczenie superintendentury, albo dekanatu, do którego kościół należy	Nazwa wsi kościelnej do której kościoła mieszkańcy są włączeni		Oznaczenie sądu do którego należy miejscowość		Odległość miejscowości od siedziby powiatu w milach pocztowych	Uwagi
				ewangelicy	katolicy	nazwa sądu	siedziba sądu		
1.	2.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.
87	Lahmenstein (Elganowo)	nie	-	Sobowidz	Trąbki W.	Patrymonialny	Skarszewy	4	-
198	Sobowitz (Sobowidz)	tak, ewangelicki	Gdańsk	Sobowidz	Łęgowo	Sąd ziemski Sobowidz	Tczew	3	Siedziba Dominialnego Urzędu, Nadleśnictwo, browar, gorzelnia młyn
213	Trampken Gr. (Trąbki W.)	tak, katolicki	Gdańsk	Sobowidz	Trampken G.	Sąd ziemski Sobowidz	Tczew	3	

1786 roku do rodziny Steffensów należała Złota Kamieniczka przy ul. Długi Targ 41. Franciszek Wilhelm Steffens, artysta malarz, ufundował miastu Gdańsk park zwany Parkiem Steffensa (Parkiem Steffensów, park przy czołgu na Alei Zwycięstwa). Od 1820 roku do 1839 roku do Steffensów należał Przywidz. Adolf Friedrich Eugen Steffens, ożenił się z Adelina Henrietta Sofią Wittke 17 lutego 1828 roku. Miał z nią trzech synów- Gustawa, Ferdynanda i Eugena. Wdowa Steffens wychodzi ponownie za mąż w 1833 roku za Engelhardta. Zmarła w 1834 roku i pochowana została w Gołębiewie Wielkim. 42 Adolph Friedrich Eugen Steffens, którego płyta nagrobna znajduje się na cmentarzu, to niewątpliwie ta sama osoba, co porucznik Friedrich August Steffens, opisany przez F. Schultza, kolejny właściciel kompleksu majątków Ełganowo, Gołębiewo Wielkie, Zakrzewko i Kłobuczewo.

Cały folwark i działki chłopów tworzyły w 1789 roku dobra szlacheckie liczące 24 domostwa. 43 Na podstawie statystyk z 1820 roku Ełganowo w porównaniu z Sobowidzem i z Trąbkami Wielkimi, ma najmniej domostw- 15 i najmniej mieszkańców- 140, występuje jedna karczma, podobnie jak w Sobowidzu i Trąbkach Wielkich. W latach 1824-1828 występują następujące nazwiska właścicieli- Salewski (Zulewski ? M.D.) Limarczyk, Balowski, Lewandowski, Warczyński, Makurat, Lawkowicz, wielu o nazwisku Maza lub Maas, później Keller, Zielke, Neumann, Mukowski (Makowski? M.D.), Bielski, Zimny i Grochowski. Chłopi podlegali Sądowi Patrymonialnemu w Skarszewach. 19 maja 1824 roku otrzymali oni księgi hipoteczne, w których zapisano jako dług z tytułu użytkowania, konieczność zawiezienia do Gdańska 10 korców zboża, transportowanie drewna budowlanego, a także obowiązek utrzymywania drogi z Kłobuczewa do Kaczek. Trakt do Skarszew utrzymywany był w połowie z pieniędzy właścicieli ziemskich, zaś drugą połowę płacili chłopi. 44 Według statystyk z 1848 roku występuje wyraźny rozwój Ełganowa. W porównaniu z Sobowidzem i Trąbkami Wielkimi występuje największa liczba prywatnych domów mieszkalnych, największa ilość stodoł, stajni i szop, największa liczba mieszkańców, w tym katolicy stanowiący ponad 80% ogółu mieszkańców. W 1864 roku mieszkańcy zbudowali kapliczkę Matki Boskiej Niepokalanej w centrum wioski. 45 W 1869 roku 2 października folwark Ełganowo przejęła rodzina Prohl. 46 W danych statystycznych wydanych w 1869 roku, Ełganowo szlachecki majątek liczy 863 osoby, w tym 670 katolików stanowiących 77,6% ogółu mieszkańców, 190 ewangelików około 22% ogółu mieszkańców i 3 żydów stanowiących 0,44% ogółu ówczesnych mieszkańców, budynków mieszkalnych było 83. 47 Około 1872 roku na rozstajach polnych dróg w kierunku Postołowa mieszkańcy wybudowali drugą kapliczkę Matki Boskiej Pocieszenia. 48 /F O T O Kapliczki/ Według Mariana Brembora z Ełganowa kapliczka powstała jako wotum za ocalenie od zarazy. Dodatkowo gospodarze złożyli przyrzeczenie, że w soboty nie będą wozić obornika. W 1831 roku wybuchła pierwsza epidemia cholery w Gdańsku i okolicy. Ełganowo znalazło się w granicach kordonu sanitarnego wokół Gdańska. Następne

epidemie cholery o mniejszym rozmiarze wybuchały co kilka lat: 1837, 1848-49, 1852-53, 1855, 1857, 1859, 1866-67. 49 Według spisu ludności z 1875 roku Ełganowo gmina wiejska i majątek razem, stanowią 890 mieszkańców. (Załączona tabela) Według spisu ludności z 1880 roku Ełganowo wieś liczy 792 mieszkańców, Ełganowo majątek 89 mieszkańców, naczelnikiem urzędu w Gołębiewie Średnim jest Steffens. Według mapy J.N. Pawlowskiego, przez Ełganowo przebiegała droga ze Skarszew przez Postołowo do Kleszczewa, obok Czerniewa. Ełganowo miało połączenie z Gołębiewem Średnim, nie było drogi do Gołębiewa Wielkiego. 50 W 1884 roku 1 października uruchomiono połączenie kolei żelaznej Pszczółki- Sobowidz, a 1 sierpnia 1885 roku połączono Sobowidz ze Skarszewami. 51 Mieszkańcy Ełganowa korzystali z tych połączeń. 52 Według schematyzmu szkół Prus Zachodnich, wydany w 1887 roku, w Ełganowie była dwuklasowa szkoła parytetowa. Uczęszczało do niej 141 uczniów, kierownikiem szkoły był Jan Rudłowski, katolik, urodzony 13 marca 1817 roku, seminarium nauczycielskie ukończył w Malborku w 1837 roku. Drugim nauczycielem był Oskar Kleist, ewangelik, urodzony 13 sierpnia 1864 roku, seminarium nauczycielskie ukończył w Malborku w 1884 roku. Była to szkoła rządowa, podlegająca powiatowemu inspektorowi szkolnemu. 53 „Pielgrzym” z wtorku 9 października 1888 roku, informuje o mających się odbyć 30 października, w szkole w Ełganowie wyborach do sejmu pruskiego. Uprawnionych do głosowania było: Ełganowo wieś- 613 katolików, 144 ewangelików, Ełganowo dominium- 41 katolików, 25 ewangelików, Postołowo- 252 katolików, 198 ewangelików, wybierano 5 walmanów (1 klasy 2, 2 klasy 1, 3 klasy 2). W „Pielgrzymie z czwartku 15 marca 1888 roku nr.32, gazecie katolickiej wydawanej w języku polskim, opisano ówczesną charakterystykę topograficzno-geograficzną Ełganowa-„ *Elganowo, po niemiecku Lamenstein w powiecie tczewskim: od wschodu Jezioro, Jeziernice, Suchy Staw, Morgi, Ryngłowa, Chmieleniec, Głęboki Staw, Karczmarzski Staw, Bukowa Łąka, Koszczaki Mały i Duży, Graniczna Łąka, Wypalenić, Długa Łąka, Kacze Błota, Kepiacz, Owczerskie Błota, Pasturskie Błota, Torfowe Błoto, Sulewskie Bagno, Olszaki, Krzywe Stawy, Wypalone Bagno, Białe Błoto, Jungasek(?), Frandyki(?), Kaczmarzski i Dworski Staw, Młynicka Łąka, Wilcze Bagno za Łysą Górą, Łąka Karczmarzka, Dannicka Łąka, Ratajska Łąka, Łądy, Razgart Mały i Duży, Prętowa łąka, Łąki pod Trabki: Prusakowa, Błoto Szoltyskie, Błoto Lesinskie, dziś po największej części zaorane; Łądy dziś Pańniki. Granice: na wschód głęboki rów, Mnichem nazwany, dalej las Gołębiewski i Ełganowski aż do zachodu, dziś Królewski, Pańskie Błoto, dziś zaorane; wreszcie z dużych bagien dawniej jezior wypływa graniczna rzeka do granicy trąbskiej, gdzie dziś jest las. Są jeszcze dwa źródła, jedno Wilcze, drugie Piekielnicą zwane. Blisko wsi jest źródło, pędzący młyn gołębiewski. W końcu są jeszcze góry: na wschód Duża Góra, dalej na południe Morgowa i Czarna na zachód i północ Łysa Góra.*” Nie ma dzisiaj jeziora od strony wschodniej wioski. Według Mariana Brembora z Ełganowa, wodę z jeziora spuszczone w

Elganowo w: F.A. Brandstatter, Land und Leute des Landkreises Danzig. Eine topographisch-statistische Schilderung, Danzig 1879.

Nr.	Nazwa jednostki komunalnej i miejsc mieszkalnych	Liczba ludności wg. spisu z 1875 r.	Parafia		Związek szkolny	Okręg policyjny	Okręg wojskowy 1 korpus, 4 brygady 8 wschodniopruski regiment landwehry nr. 45 1 batalion	Urząd pocztowy	Okręg sądowy i siedziba sądu	Uwagi
			Ewangelicka	Katolicka						
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
83	Lamenstein gmina wiejska	812	Sobowidz	Trąbki Wielkie	Elganowo	Gołębiewo Średnie	4 kompania	Trąbki Wielkie	Gdańsk	1579 morgów
84	Lamenstein majątek	78	Sobowidz	Trąbki Wielkie	Elganowo	Gołębiewo Średnie	4 kompania	Trąbki Wielkie	Gdańsk	

Zwierzęta hodowlane w Elganowie wg. Stanu z 10 stycznia 1878 r. w: F.A. Brandstatter, Land und Leute des Landkreises Danzig. Eine topographisch-statistische Schilderung, Danzig 1879, s. 503.

Nr.	Rejony urzędowe gminy wiejskie majątki	Gospodarstwa rolne posiadające zwierzęta hodowlane	Konie	Bydło		Owce	Swinie	Kozy	Ule
				Ogółem	w tym krowy				
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
17	Lamenstein (wieś i majątek)	148	99	230	155	370	188	57	61

Elganowo w "Gemeindelexikon für die Provinz Westpreussen auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 1 Dezember 1905 und anderer amtlicher Quellen" Berlin 1908

Nr.	Nazwa miejscowości	Całkowita powierzchnia ha	Podstawa naliczania podatku gruntowego z 1 ha M.	Zamieszkałe domy	Inne zamieszkałe budynki szalasy, chałupy, namioty, łodzie, wozy i podobne	Gospodarstwa domowe	
						Rodzinne	Jednoosobowe
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
14	Lamenstein gmina wiejska	492,6	7,11	90	-	157	9
55	Lamenstein majątek	222,9	10,41	4	-	8	-

Nr.	Nazwa Miejscowości	Liczba mieszkańców wg. spisu z 1 grudnia 1905 r.													
		Ogółem	W tym			Wyznanie religijne									
			Mężczyźni	Żołnierze w służbie czynnej	E w a n g e l i c y							K a t o l i c y			
					Ogółem	W tym z językiem ojczystym			Ogółem	W tym z językiem ojczystym					
						Niemieckim	Polskim	Innym		Niemieckim i innym	Niemieckim	Polskim	Innym	Niemieckim i innym	
1.	2.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	
14	Lamenstein gmina wiejska	740	341	-	144	144	-	-	-	592	65	526	-	1	
55	Lamenstein majątek	45	23	-	18	18	-	-	-	27	14	13	-	-	

Nr.	Nazwa miejscowości	Liczba mieszkańców z 1 XII 1905 r.			Parafia		Urząd Stanu Cywilnego	Okręg Urzędowy
		Wyznanie religijne			Ewangelicka	Katolicka		
		Inni Chrześcijanie	Żydzi	Inne nieokreślone wyznania				
		O g ó ł e m						
1.	2.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
14	Lamenstein gmina wiejska	-	4	-	Sobowidz	Trąbki Wielkie	Elganowo	Gołębiewo
55	Lamenstein majątek	-	-	-	Sobowidz	Trąbki Wielkie	Gołębiewo	Gołębiewo

celu dodatkowego zasilenia młyna wodnego w Gołębiewie Wielkim. W tym celu przekopano lub powiększono rów. Nie używa się dzisiaj określeń charakteryzujących miejsca wioski, przedstawionych w „Pielgrzymie” Nie ma dzisiaj Zawady, która leżała od północno-wschodniej strony Ełganowa. Zawada razem z Muggenfeld (dziś potocznie zwanym Migenfank) należała do majątku Czerniewo. ⁵⁴ W Zawadzie mieszkały rodziny: Bielskich, Brandtów, Brzeskich, Orlikowskich, Zabrockich, które później zamieszkały w Ełganowie. W 1897 roku 11 listopada folwark przejął radca rządowy i leśny Siewert. ⁵⁵ Mieszkańcy Ełganowa, występujący w księdze małżeństw Urzędu Stanu Cywilnego w Gołębiewie Wielkim w latach 1884-1900: Barra, Beier, Bielski, Bonk, Buchnowski, Burau, Butza, Cichanowski, Czerwiński, Deja, Dost, Dreschel, Dufka, Elmanowski, Engler, Eron, Flisikowski, Grzybowski, Górski, Halba, Hamann, Heron, Jankowski, Jurczyk, Kamann, Kapanka, Kapich, Kiedrowicz, Kielas, Kisicki, Kitowski, Klaas, Konkel, Krajnik, Kranica, Krakowski, Kraiński, Kruszyński, Kreft, Kunkel, Mach, Makowski, Maza, Mazurowski, Mierau, Notzel, Piernicki, Pomierski, Popiółkowski, Portee, Potulski, Prohl, Prusak, Radmacher, Reimann, Reschke, Ruck, Rudłowski, Sarnowski, Schock, Schwertfeger, Semp, Sietgan, Starosta, Sulewski, Szablewski, Szramowski, Swiniarski, Tiborski, Treder, Tyjolewski, Waliński, Warczyński, Wendt, Wierzbicki, Wiśniewski, Zielke, Zimny, Zittermann, Zulewski. ⁵⁶ W 1900 roku Gustaw Steffens sprzedaje Komisji Osiedleńczej Gołębiewo Wielkie, Zakrzewko i Kłobuczewo, za kwotę 870 000 marek. ⁵⁷ W 1903 roku folwark ełganowski nabyła Komisja Osiedleńcza. ⁵⁸ W 1903 roku ceny niektórych towarów zakupionych w sklepie A.W.Groddeck w Trąbkach Wielkich, były następujące: butelka wina muszkatowego- 1,5 marki, 5 funtów kiełbasy- 5 marek, dwa tuziny cygar- 1 marka, 1 litr „Młoda Wdowa”- 1,2 marki. ⁵⁹ Według spisu ludności z 1 grudnia 1905 roku (tabela dołączona do tekstu) Ełganowo zamieszkuje ogółem 785 mieszkańców w 94 domach. Ewangelicy są w 100% utożsamiani z niemieckim językiem ojczystym. Wśród katolików występuje około 11% mieszkańców z niemieckim językiem ojczystym i około 89% z polskim językiem ojczystym, żydzi stanowią 0,5% ogółu mieszkańców. W 1905 roku rodzina Flisikowskich kupuje od Jakuba Czerwińskiego teren zabudowany pod nowa kuźnię, w 1906 roku ukończono jej budowę. ⁶⁰ Na początku 1906 roku ziemia Friedricha Kieblera została włączona do gminy Gołębiewo Wielkie, jako okręg majątku Ełganowo. ⁶¹ W 1906 roku istniała już poczta w Ełganowie. ⁶² 17 lutego 1907 roku zniesiono własność gospodarza Friedricha Kieblera z Gołębiewa Wielkiego i połączono z Ełganowem. Od 15 lipca 1907 roku Najwyższa Rada Gabinetowa przekształciła osady Gołębiewo Wielkie, Kłobuczewo i Zakrzewko w gminę wiejską Gołębiewo Wielkie. ⁶³ Mieszkańcy Ełganowa uczestniczyli aktywnie w życiu parafii trąbkowskiej. U państwa Orlikowskich przechowywany jest dokument z 1 czerwca 1905 roku, potwierdzający autentyczność relikwii Św. Gerarda Majelli, potwierdzony przez generała zakonu redemptorystów Mathiasa Rausa.

Znany jest obraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, który był u mieszkańców Ełganowa, z charakterystycznymi podpisami: niemieckim – Das Wunderthatige Gnadenbild unserer Lieben Frau von der immerwährenden Hilfe in der Kirche des heiligen Alphons in Rom; węgierskim- A csodatevo orokkevalo segitsegről nevezett Miasszonyunk Kegyelemkepe a szent Alfons templomban Romában i polskim- Cudowny obraz Najświętszej Maryji Panny od Ustawicznej Pomocy w Kościele św. Alfonsa w Rzymie. Świadczy to o misjach prowadzonych przez redemptorystów na początku XX wieku w parafii trąbkowskiej. Na innym znalezionym w Ełganowie zniszczonym starym obrazie, w opisie znajdującym się na jego odwrocie, można dowiedzieć się, że jest to dyplom członkowski związku mszalnego. Był to rodzaj bractwa założonego przez benedyktynów-oliwetanów we Włoszech i zatwierdzonego przez papieża Urbana VIII w 1625 roku. Celem bractwa było szerzenie kultu Niepokalanego Poczęcia NMP oraz modlitwa za dusze czyścicowe. Na dyplomie wypisane jest nazwisko mieszkańca Ełganowa Feliksa Mazy. Widnieje również podpis zakonnika, zapewne krajowego promotora bractwa, benedyktyna Bonifacego Eckerta. Sam obraz nie jest dziełem malarskim, tylko drukiem seryjnym, przedstawiającym w graficznej formie ideę bractwa. W Ełganowie odbywały się dwa jarmarki, najczęściej był to czwartek pod konie marca w okresie Zwiastowania Pańskiego i czwartek pod koniec października, w okresie św. Marcina. Dla porównania w 1905 roku w Pruszczu Gdańskim odbył się jeden jarmark. Jarmarki wpływały na rozwój miejscowości, były to najczęściej jarmarki na bydło, konie i trzodę chlewną. Zestawienie w latach 1885-1936 jarmarków na podstawie dostępnych źródeł przedstawiono w tabeli.⁶⁴ Na 116 hektarowym gospodarstwie po Friedrichu Kieblerze, którego własność zniesiono w 1907 roku i połączono z Ełganowem, powstał majątek więzienny dla miasta Gdańska. W tym okresie powstaje nowa droga dojazdowa z charakterystycznym szpalerowym nasadzeniem brzoź, dziś nazywana „brzozową drogą”. Działalność ełganowskiej kuźni Franciszka Flisikowskiego w latach 1914-1920, można poznać na podstawie zapisów w księdze rachunkowej, prowadzonej odręcznie w języku niemieckim. Mieszkańcy Ełganowa występujący w księdze rachunkowej ełganowskiego kowala: Alba, Boder, Bokman, Brzeski, Bielski, Burau, Barwich, Bieschke, Bekmann, Biermann, Czerwinski, Drewetzke, Domke, Deja, Dreschel, Elmanowski, Gaul, Grunau, Horrn, Jurczyk, Kutzke, Kisicki, Kurkowski, Kreft, Kopsel, Kitowski, Keller, Kuhnke, Nonnenmacher, Notzel, Palkowski, Potrykus, Potulski, Prusak, Ruck, Radjewski, Schwann, Starosta, Stuber, Steinkraus, Schwanke, Sarnowski, Szczepański, Torbicki, Warczyński, Zabrocki, Zittermann, Zielke, Zulewski, Zimny, Żurek.

Brzozowa droga.

Pocztówka z Elganowa zbiory M.D.

Rodzina Albów początek XX w. Fotografia zbiory Jan Torbicki.

Miesiąc Rok	Ilość wykonanych prac	Przychód marki	Średnia cena 4 nowych podków z hacelami	% wzrostu cen w stosunku do poprzedniego roku
XII 1914	160	204,04	3,6	0
XII 1915	167	358,8	5,2	44,4
XII 1916	176	418,7	6,4	23,1
XII 1917	114	420,75	10	56,3
XII 1918	118	557,45	14,5	45
XII 1919	104	767,55	23	58,6

W powyższym zestawieniu cen niektórych usług kowalskich, w latach 1914-1919, można zauważyć ponad kilkudziesięcioprocentowy roczny wzrost cen. Ceny hurtowe niektórych towarów na podstawie rachunków dla właściciela hotelu w Sobowidzu Waltera Bahlingera w 1917 roku były następujące: 1 litr piwa Malzbier zakupiony w Danziger Actien-Bierbrauerei w Gdańsku 39 fenigów, 1 kg tytoniu Kownoert I zakupiony u J.Goldfarba w Starogardzie Gdańskim 3 marki, 1 paczka zapalek zakupiona w fabryce zapalek C.Bunkowskiego w Gdańsku 37,5 feniga, 1 worek soli dla bydła kupiony u Loche und Hoffmann w Gdańsku 2,06 marki, 1 butelka denaturatu zakupiona u Hermana Hein w Tczewie 1,55 marki, 1 butelka lemoniady gazowanej zakupionej u Moritza Lewschinskiego w Gdańsku 15 fenigów. W 1916 roku butelka gorzkiej wódki „Kurfurstlicher Magenbitter” zakupionej u Isaac Wed-Ling Wwe u. Eydam Dirc Hekker Branntwein u. Liquer-Fabrik, genannt „Der Lachs” gegründet anno 1598 w Gdansk , założonej przez mennonitę holenderskiego Ambrosiusa Vermollena kosztowała 5,25 marki, w 1917 roku 1 butelka „Ostdeutscher Magnebitter” wódka żołądkowa gorzka, zakupiona u H.A. Winkelhausena w Starogardzie Gdańskim kosztowała 10,5 marki. ⁶⁵

Wolne Miasto Gdańsk.

Po I wojnie światowej Ełganowo znalazło się w granicach utworzonego w 1920 roku Wolnego Miasta Gdańska. Wobec pogarszających się warunków życia w Europie, nastąpiła największa migracja ludzi w historii świata. Ludzie zaczęli emigrować do USA w poszukiwaniu lepszego, godnego i dostatniego życia. Bramą do raju była wyspa Ellis Island w Nowym Jorku.. W latach 1899-1931 do Stanów Zjednoczonych wyemigrowało: Południowi Włosi-3 310 015, Niemcy-1644 107, Polacy- 1 508 653, Anglicy- 1 313 716, Skandynawowie- 1 065 624, Irlandczycy- 1 053 500, Meksykanie—700 134 Północni Włosi- 621 279. ⁶⁶ Wśród migrantów była mieszkanka Ełganowa Elsa Nonnenmacher. Jej podróż do USA możemy prześledzić na podstawie zapisów listy pasażerów znajdującej się w archiwum The Statue of Liberty- Ellis Island Foundations, Inc. Losy Elsy Nonnenmacher podzieliło wielu mieszkańców Europy. Wyruszyła w podróż mając 39 lat, będąc panną. Z pewnością z Ełganowa do Bremen dotarła koleją.

Wsiadła w Bremen 15.XI 1922 roku na statek „Georg Washington”. Statek ten zbudowany był w 1909 roku, w stoczni szczecińskiej. Był to parowiec spalający 360 ton węgla na dobę. Rozwijał prędkość 18,5 węzła (1 węzeł=1,852km/h). Zabierał 2679 osób w tym 568 w 1 klasie, 433 w 2 klasie i 1678 osób w 3 klasie. Przypłynęła do Nowego Jorku 24 XI 1922r. po 9 dniach podróży, ze sobą miała 25 dolarów, bilet na podróż kupiła jej siostra. Podróżowała do brata Williama Henn zamieszkałego 1564-3 Ave New York. To nie była jej pierwsza podróż do Nowego Jorku, wcześniej podróżowała w 1912 i w 1921 roku. Ojciec jej Gustaw był ełganowskim stolarzem. William Nonnenmacher miał sklep w centrum Ełganowa. ⁶⁷ W listopadzie 1923 roku wprowadzono do obiegu w Wolnym Mieście Gdańsku guldena gdańskiego. 31 grudnia 1923 roku ustalono kurs wymiany na 750 miliardów inflacyjnych marek niemieckich na 1 guldena gdańskiego. W 1930 roku otworzono w Ełganowie Dom Polski. O życiu w latach 30 tych w Ełganowie donosił na pierwszej stronie „Białostocki Kurier Nowości” nr.11 z soboty 14.X.1933 roku:

„Niesłychane gwałty antypolskie hitlerowców na terenie W.Miasta Gdańska. Gdańsk. Dnia 11 b.m. około godziny 20 45 dwaj umundurowani hitlerowcy zjawili się w restauracji Polaka Masy w Ełganowie, na terenie W.M. Gdańska żądając litra wódki, za którą nie zapłacili. Następnie podeszli do drzwi, wołając czatujących na dworze 8-u towarzyszy, w tym 4-ch umundurowanych szturmowców. W restauracji odbywało się zebranie rolników, omawiających sprawę dowozu mleka do mleczarni. Hitlerowcy wyrzucili zebranych poczem rzucali krzesłami po restauracji, rozbijając szyby, butelki, lampy i.t.d. Obecni w panicznym strachu zaczęli opuszczać lokal. Niektórzy ukryli się w prywatnym mieszkaniu Masy. Po zniszczeniu lokalu, napastnicy wyszli na dwór. Po krótkiej naradzie wtargnęli do prywatnego mieszkania Masy, gdzie wyrzucili z łóżka dzieci i żonę Masy. Hitlerowcy odgrazali się przytem: „Wyczyścimy gniazdo polskie”. Po zniszczeniu mieszkania najstarszy z hitlerowców, który kierował całą akcją, zażądał od Masy obliczenia szkód, wyrządzonych w ciągu kwadransa i groził mu, że w przeciwnym razie każe go powiesić. Restaurator korzystając z dogodnej sposobności, ratował się ucieczką. Policjant Kapanke, do którego się zwrócił, oświadczył, że jest na urlopie i nic go ta sprawa nie obchodzi i polecił mu zwrócić się do swego zastępcy Schlagowskyego zamieszkałego we wsi Fuenfgrenzen oddalonej o 3 km od Ełganowa. Masa po powrocie do domu stwierdził, że dom jest zupełnie spustoszony. Nadto skradziono kasę restauracji, kasę szkolną, której opiekunem jest Masa oraz znaczną ilość towarów. Wyrządzone szkody są bardzo znaczne. Rodzina Masy wyrzucona przez hitlerowców ukrywała się przez całą noc u sąsiadów. Tegoż dnia po zniszczeniu mieszkania Masy, hitlerowcy udali się do mieszkania Flisakowskiego. Po wyważeniu drzwi, wtargnęli do wnętrza, gdzie również zaczęli demolować mieszkanie, grożąc bronią palną i krzycząc, że „dom polski najdalej za tydzień pójdzie z dymem i że do poniedziałku nie może pozostać w Ełganowie ani jeden Polak”. Oprócz tego napastnicy odwiedzili

Zestawienie jarmarków w Elganowie

Lp.	ROK	DZIEŃ TYGODNIA	DZIEŃ MIESIĄC	ILOŚĆ JARMARKÓW	RODZAJ JARMARKÓW
1.	1885	.	.	2	na trzodę chlewną
2.	1905	czwartek	23 .III,26.X	2	na bydło,na konie
3.	1906	czwartek	22.III,25.X	2	na bydło,na konie
4.	1907	czwartek	21.III,24.X	2	na bydło,na konie
5.	1908	czwartek	26.III,22.X	2	na bydło,na konie
6.	1909	wtorek czwartek	30.III 21.X	2	na bydło,na konie
7.	1910	czwartek	24.III,27.X	2	na bydło,na konie
8.	1911	czwartek	23.III,26.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
9.	1912	czwartek	21.III,24.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
10.	1913	czwartek sobota	27.III 25.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
11.	1914	czwartek	26.III,22.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
12.	1915	czwartek	25.III,21.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
13.	1917	czwartek	22.III,25.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
14.	1919	czwartek	27.III,23.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
15.	1920	piątek czwartek	26.III 21.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
16.	1925	czwartek	26.III,22.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
17.	1926	czwartek	18.III,21.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
18.	1927	czwartek	24.III,27.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
19.	1928	czwartek	22.III,25.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
20.	1929	czwartek	21.III,24.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
21.	1930	czwartek	27.III,23.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
22.	1932	czwartek	24.III,27.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
23.	1934	czwartek	22.III,25.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną
24.	1936	czwartek	26.III,22.X	2	na bydło, na konie na trzodę chlewną

również gospodarzy: Bucę, Zulewskiego i Sulewskiego. Dom polski hitlerowcy obstawili od strony ogrodu, jednakże wtargnięcie do Domu Polskiego nie leżało widocznie w programach wczorajszego wieczoru. Powyższy akt niesłychanego terroru nad ludnością polską w Ełganowie wywołał paniczny wprost strach przed dalszemi napaściami. Komisarz generalny w związku z temi napadami zwrócił się natychmiast do senatu gdańskiego, żądając szczegółowej i zasadniczej interwencji”.

W 1934 roku otworzono w Ełganowie szkołę polską Macierzy Szkolnej i polską ochronkę. W latach 30-tych osiągnięto w W.M. Gdańsku względnie dobry poziom wartości pieniądza i rozwoju gospodarczego. Wielu mieszkańców przygranicznych wiosek polskich szukało pracy na terenie W.M. Gdańska. Na podstawie dokumentów posterunku policji w Ełganowie, z 1 i 2 czerwca 1935 roku, sporządzonych przez żandarma wiejskiego Maesera, dowiadujemy się o dwóch pracownikach z Polski, zatrudnionych na czarno u gospodarza Jana Bucy, przy kopaniu torfu. Jeden z nich Jan Szyca, był mieszkańcem Kamirowa, drugi, Jan Dzwonkowski, był mieszkańcem Demlina. Przez 1,5 godziny byli przetrzymywani w miejscowym areszcie i zostali odesłani do Polski. Żandarm Maeser wnosi w raporcie o ukaranie Bucy znaczną karą pieniężną, w raporcie zaznacza, że Buca jest pochodzenia polskiego. Za zatrudnianie bez zezwolenia Urzędu Pracy, groziła kara 3 miesięcy aresztu i kara pieniężna 1500 guldenów lub jedna z tych kar. 68 Minister spraw wewnętrznych RP w dniu 2 marca 1936 roku, wydał rozporządzenie o wyznaczeniu miejsc przelotu granic państwa, przez statki powietrzne i tak granicę z W.M. Gdańskiem, przelot samolotów następował między liniami prostymi łączącymi Skarszewy z miejscowością Lamenstein. Z Gdańska do Ełganowa kursował autobus przez Borgfeld, Straschin-Prangschin, Kleszczewo, Wielkie Trąbki, Gołębiewo. 69 W Ełganowie działają polskie organizacje: Polskie Towarzystwo Ludowe, Gmina Polska, Stowarzyszenie Dzieciątka Jezus, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, Zjednoczenie Zawodowe Polskie. 70

Specjalnego, osobnego opracowania wymaga historia mieszkańców Ełganowa, walczących o swoją polską szkołę, polską mowę, historię, tradycję, kulturę. Ich postawa patriotyczna miała nieraz swój kres w niemieckich obozach koncentracyjnych, okupiony nieraz życiem. Według dokumentów z archiwum Himmlera, odnalezionych w 1950 roku, a dotyczących hitlerowskich prowokacji wojennych, latem 1939 roku w Ełganowie przygotowywano prowokację: „(..)Przy stosunkowo dość silnej mniejszości polskiej we wsi Lamenstein zniszczenie pomnika (pomnik poległych żołnierzy niemieckich) musi być uznane przez ludność niemiecką za prowokację Polaków.- Najkorzystniejszy sposób wykonania zamachu: ustawienie bomby na cokole tuż przy obelisku.(..)”71 Do tej prowokacji nie doszło.

Nekropolie związane z Ełganowem.

Za wioską, około 1,2 km na północny zachód, znajduje się cmentarz ewangelicki dla Ełganowa. Założony na początku XX wieku, zamknięty w 1945 roku. Karta cmentarza o numerze 637 sporządzona w 1986 roku informuje, że najstarszy nagrobek pochodzi z 1927 roku, powierzchnia cmentarza około 0,2 ha, przy drodze gruntowej, działka nr 12 mapa 4 rejon V. Istnieje studnia sprzed 1945 roku, jest około 40 mogił ziemnych i umocnionych, znajduje się jedno ogrodzenie metalowe. Na obrzeżu lipy wielopniowe, brak starodrzewu, występuje samosiew lipowo-topolowy, od frontu szpaler topoli. Obecnie nie ma już metalowego ogrodzenia jednej z podwójnych mogił, nie ma płyt nagrobnych, pozostała jedna na podwójnej mogile Augusta Buraua gospodarza ur. 16. 03. 1861 roku zm. 13 09 1932 i Johanny Burau z domu Buch ur. 27. 02. 1870 roku zm. 13. 04. 1933 roku.

Według Wiesława Brzoskowskiego ze Skarszew, do 1932 roku w Skarszewach funkcjonowała Gmina Wyznania Żydowskiego w skład której wchodził Żydzi z : Pogódek, Szczodrowa, Trąbek Wielkich, Chwarzenka, Starej Kiszewy, Wysina, Godziszewa, Głodowa, i Mierzeszyna. ⁷² Można sądzić, że do tego Okręgu Wyznaniowego należeli Żydzi ełganowscy. Cmentarz żydowski w Skarszewach założono około 1780 roku nad Jeziorem Borówno, około 3 kilometrów od miasta. Zdewastowany przez Niemców podczas II wojny światowej. W 1939 roku Niemcy rozstrzelali na nim około 250 Polaków i Żydów. Po wojnie część terenu porośla lasem. Na powierzchni około 0,7 ha zachowało się 10 nagrobków, z których najstarszy pochodził z 1873 roku. Macewy zostały wykonane z piaskowca. Widniały na nich typowe zdobienia oraz inskrypcje w języku hebrajskim i niemieckim. W 1962 roku kirkut uporządkowano. ⁷³ Wiesław Brzoskowski w swojej monografii o Skarszewach, podaje nazwiska Żydów, które ustalił na podstawie istniejących ówczesnie macew. Znajdujemy nazwiska Charlotte Lihental zm. w 1880 roku i Helene Jacobius zm. 1887 roku. ⁷⁴ W Ełganowie w okresie międzywojennym spotykamy właściciela sklepu żyda Adolfa Lillentala . W zapiskach Urzędu Stanu Cywilnego można natrafić na Johannę Jacobsohn(Jacobius?) urodzoną w Skarszewach, zamieszkałą w Ełganowie wyznania mojżeszowego.

Mieszkańców Ełganowa, którzy byli katolikami i stanowili zawsze znaczną większość, grzebano i grzebie się na katolickim parafialnym cmentarzu w Trąbkach Wielkich. Pierwotnie cmentarz znajdował się na placu kościelnym. Cmentarz o powierzchni 0,9 ha oddzielono od kościoła w 1877 roku z inicjatywy ks.Szczepana Popiółkowskiego. Na terenie cmentarza znajduje się kaplica cmentarna wybudowana w 1992 roku z inicjatywy ks. prałata Edwarda Szymańskiego. ⁷⁵ Na cmentarzu trąbkowskim spoczywają m.in. mieszkańcy Ełganowa, na ich mogiłach, dla potomnych pozostały lapidarne inskrypcje, informujące o życiu i śmierci, historii, przemijaniu i nadziei wyprzedzającej z ich

wiary. „ O czym mówią Ci których już nie ma ? Mówią o tym czego już nie ma”
Hans George Siegler „Ogrody nad wodą” . Babka tego pisarza i poety Ernestyna
z domu Knorr pochodziła z Ełganowa . 76

Przypisy:

- 1- Stanowisko nr 10teczka Elganowo Archiwum Muzeum Archeologicznego w Gdańsku,Słownik geograficzny państwa polskiego i ziem historycznie z Polską związanych pod redakcją S.Arnowa tom I Warszawa 1936-1939 s.1313
- 2- Stanowisko nr 1teczka Elganowo AMAwG, Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archaeologischen Sammlungen des Westpreussischen Provinzial-Museums für das Jahr 1900-Danzig 1901 s.40,41,Leon Jan Luka-Kultura wschodniopomorska na Pomorzu Gdańskim T.I s.99, 488 Ossolineum 1966
- 3- Stanowisko nr 2teczka Elganowo AMAwG Wolfgang La Baume – Mitteilungen d. Westpreussischen Geschichts Vereins t.35; 1937 z.5, s. 105-111,Kolner Jahrbuch t.2:1956 s. 123,Die Pommerellischen Gesichtsurnen Mainz 1963 s.84 tafeln 488,489,490,491
- 4- Stanowisko nr 9 AMAwG
- 5- Stanowisko nr 14 AMAwG ,Amtlicher.....das Jahr 1901,Danzig 1902 s.43
- 6- Stanowisko nr 10 AMAwG Słownik....Arnolda s.1313,Erich Blume Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römischen Kaiserzeit Würzburg 1912 część I t.8: 1912 część II t.14:1915 s. 35,64-67,82,154,180,183,186,196,199,201,209,Reinhard Schindler – Die Besiedlungsgeschichte der Goten und Gepiden im unteren Weichselraum auf der Tongefasse, Leipzig 1940 s.123 nr 30, karte 6 i 7 ,Krzysztof Walenta- obrządek pogrzebowy na Pomorzu w okresie późnolateńskim i rzymskim w: Archeologia Baltica Vol V Polonia 80/81 s.110,196, Tadeusz Grabarczyk- Metalowe rzemiosło artystyczne na Pomorzu w okresie rzymskim Ossolineum 1983 s.112 nr 29, s.46,47,54,55, Stanowisko nr 12 AMAwG Amtlicher....d.Jahr 1901 s.54,Stanowisko nr 13 AMAwG Władysława Łęga-Handel między państwem rzymskim, a Pomorzem Nadwiślańskim w: Przegląd Archeologiczny t.X Ossolineum 1958 s.113, Stare Bolin – Fynden af romersk mynt i det fria Germanien, Lund 1926 s.98, Engel La Baume – Kulturen und Völker der Frühzeit in Preussenland, Königsberg 1937 s.264 ; Abraham Lissauer –Die Prähistorischen Denkmäler der Provinz Westpreussen und der Angrenzenden gebiete Leipzig 1887 s.158 i mapa ostatnia strona
- 7- Stanowisko nr 3 AMAwG,Stanowisko nr 4 AMAwG,Stanowisko nr 6 AMAwG, Stanowisko nr 7 AMAwG, Stanowisko nr 8AMAwG,Stanowisko nr 11 AMAwG, Ewa Chojńska- Stan i potrzeby badań nad osadnictwem w:Pomerania Antiqua t.VI Ossolineum 1975 s.156,173,177, Władysław Łosiński- Osadnictwo plemienne Pomorza VI-X wiek Ossolineum 1982 s.270, 281,Władysław Łęga – Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk, Toruń 1930 r. s. 63,75,428,439,445,628
- 8- John Muhl – Die Danziger Hohe s.28
- 9- Józefa Krośnicka -W cieniu Gdańska- tom I Pruszcz gdański 2003 s. 97,117
- 10- Klemens Bruski-Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego-Gdańsk 2002 s.155
- 11- Prussisches Urkundenbuch Dritter Band dr.Max Hein Königsberg 1944 nr.239 s.171,172
- 12- K.Bruski...s.154
- 13- Tamże, s.166
- 14- Tamże, s.154,155
- 15- Stanisława Kujot-Opactwo Pelplińskie-Pelplin 1875 s.408,409
- 16- Das Marienburger Tresslerbuch der Jahre 1399-1409 hrsg.von E.Joachim Königsberg 1896, s.20,21,25,31,64,110,232,302,406
- 17- Jan Długosz- Bitwa Grunwaldzka, z Historii Polski, opracował Jan Dąbrowski, Biblioteka Narodowa nr 31, Kraków, tłumaczenie Karola Mecherzyńskiego 1869 rok, s.94,101,106
- 18- Związek Pruski i poddanie się Prus Polsce. Zbiór tekstów źródłowych, opracowany pod redakcją Karola Górskiego. Poznań 1949 r s. 19,20
- 19- Acten der Standetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens.Bd 3Januar 1447 bis Juli 1453, Leipzig 1882 nr.392 s.653;Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej, Karol Górski Poznań 1932 r. s. 80,81, K.Bruski ..s.218).
- 20- K.Bruski...s.195,216,217, K.Górski- Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej s. 142
- 21- J.Muhl-Geschichte der Dorfer auf Danziger Hohe, Danzig 1930, s.102, Historia Pruszcza Gdańskiego do 1989 roku, Pruszcz Gdański 2008 pod red. Błażeja Śliwińskiego s.72
- 22- J.Muhl- Danziger Burger auf der Danziger Hohe w: Danziger familiengeschichtliche Beiträge,H.I, Danzig 1929 s.43, Ks.Zdzisław Kropidłowski - Formy opieki nad ubogimi w Gdańsku od XVI do XVIII wieku Gdańsk 1992 s.15
- 23- T.Baranowski Źródła dziejowe.T.XXIII. Polska XVI w. pod względem geograficzno-statystycznym.T.12 Prusy Królewskie cz.I,s.145,146 Towarzystwo Naukowe Warszawa 1911 r
- 24- K. Górski- Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej, Poznań 1932, mapa

- 25- Marian Biskub, Andrzej Tomczak- Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI wieku, Toruń 1955 s. 115
- 26- K.Mikulski- Osadnictwo wiejskie województwa pomorskiego od połowy XVI do końca XVII wieku, Toruń 1994
- 27- Visitationes Archidiaconatus Pomeraniae Hieronymo Rozrażewski Vladislaviensi et Pomeraniae episcopo factae w: TNT Fontes z.1 1897 s.216 z.2 1898 s.233
- 28- Taryfy podatkowe ziem pruskich z 1682 r. Fontes V 1901 S.Kętrzyński Toruń s.83,84,87
- 29- Historia Tczewa, pod redakcją Wiesława Długokęckiego Tczew 1998 s. 96
- 30- F.Schultz- Geschichte des Kreises Dirschau, Dirschau 1907 r.s.160,279,294; Martyna Bielska-Buntownik z wyboru, Tomasz Czapski, starosta knyszyński-praca magisterska napisana pod kierunkiem naukowym dr.hab. Józefa Maroszka prof.Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2007 s.29
- 31- Mirosław Korolko-Matka Boża Rywałdzka, Warszawa 1986 s.26, 27,31; ks.Krzysztof Sroka.ks.Mirosław Gawron-Sanktuarium Maryjne w Trąbkach Wielkich-Gdańsk 1997 s.35,36,37; ks.J.Fankidejski-Obrazy cudowne i miejsca w dzisiejszej diecezji chełmińskiej podług urzędowych akt kościelnych i miejscowych podań, Pelplin 1880 s.131
- 32- M.Bielska s.25,94,102; M.Korolko s. 35; Konrad Ajewski-Kolekcjonerstwo starosty knyszyńskiego Tomasza czapskiego u źródeł Biblioteki ordynacji Krasieńskich w :Roczniki Biblioteki Narodowej XXXVI Warszawa 2004 s.9-20
- 33- Zbigniew Sudolski-Krasieński-Warszawa 1977 s.14,15,54; Tadeusz Grzeszczyk-Historie mało znane – Kleszczewko Gdańsk 2009 s.30
- 34- M.Bielska s. 76
- 35- Tamże, s.32,64,76
- 36- Ks.Paweł Czaplewski- Senatorowie świeccy, podskarbowie i starostowie Prus Królewskich-Toruń 1921 s.177
- 37- F.Schultz...s.294
- 38- Archiwum Państwowe w Kielcach-Akta Małachowskich z Białaczowa sygn.3 bez paginacji.; Bartłomiej Szyndler-Stanisław Nałęcz Małachowski 1736-1809-Warszawa 1979 s.48
- 39- F.Schultz- Geschichte des Kreises Dirschau-Dirschau 1907 s.279,280; J.Muhl-Danziger Burger auf der Danziger Hohe w:Danziger familiengeschichtliche Beitrage,H.1 Danzig 1929 s. 45
- 40- Ernst Stumke- Sobbowitz Ewangelische Kirchengemeinde vom Guten Hirten in eineinhalb Jahrhunderten 1789-1939 s.28
- 41- F.K. Gottlieb-Versuch einer historisch-topographischen Beschreibung der freien Stadt Danzig-Danzig 1809 r.s.490
- 42- witryny internetowe- www.amug.org/-cstover/steffenspg.html www.schulzpearce.de/steffens.html www.rzygacz.webd.pl/index.php?id=34,261,0,0,1,0)
- 43- F.Schultz ..s.294
- 44- Tamże s.294
- 45- G.Pierzynowska- Kapliczki i krzyże przydrożne Kociewia, s.176; K.Sroka, M.Gawron.. s. 101
- 46- F.Schulz s.295; Handbuch das Grundbesitze-Berlin 1880
- 47- Topographisch-Statistischen handbuch für den Regierungsbezirk Danzig-Danzig 1869 s. 47 Nr.159
- 48- Gertruda Pierzynowska-Kapliczki i krzyże przydrożne Kociewia –Tczew 1999 s.178
- 49- Eugeniusz Biadała- Pierwsza epidemia cholery w Gdańsku i na Ziemi Gdańskiej w 1831 roku- praca doktorska wykonana w Zakładzie historii Medycyny i Farmacji Akademii Medycznej w Gdańsku pod kierunkiem doc.dr.hab. E.Sieńkowskiego Gdańsk 1974 maszynopis str.49,79,115
- 50- J.N.Pawłowski-Populare Geschichte und Beschreibung des Danziger Landkreises mit einem Anhang: culturhistorische, meteorologische und Notizen in chronologischer Folge und einer karte des kreises Danzig 1885 str.65,92 i mapa
- 51- Henryk Pauli-800 lat skarszew 1198-1998 tom I Gdańsk 1997 s.108
- 52- Wiesław Brzoskowski, Edward Zimmermann-Skarszewy na starej pocztówce i fotografii-Pelplin 2002 s.121
- 53- Schul-Schematismus der Prowinz Westpreussen- Bernhard Pompecki Danzig 1887 r. s.22 nr 29
- 54- F.A.Brandstatter, Land und Leute des Landkreises Danzig.Eine topographisch-statistische Schilderung, Danzig 1879 s.192
- 55- F.Schultz s.295
- 56- Archiwum Państwowe w Gdańsku Księga Małżeństw Urzędu Stanu Cywilnego w Gołębiewie Wielkim zbiór2007syg.32/1884,syg.35/1885,syg.38/1886,syg.41/1887,syg.44/1888,syg.49/1890,syg.52/1891,syg.55/1892 ,syg.58/1893,syg.61/1894,syg.64/1895,syg.67/1896,syg.70/1897,syg.79/1900)
- 57- F.Schultz s.280;Ernst Stumke-Sobbowitz Ewangelische Kirchengemeinde vom Guten Hirten in eineinhalb Jahrhunderten 1789-1939 s.27
- 58- F.Schultz s.295
- 59- Rachunek ze zbiorów Marka Dziekońskiego

- 60- Relacja Jerzego Flisikowskiego z Elganowa
- 61- F.Schultz s.295
- 62- Verzeichnis samtllicher Ortschaften in der Provinz Westpreussen mit Angabe des Kreises der Amtsgerichtsbezirks und der Postanstalt-Berlin 1906 s.4 II dodatek
- 63- F.Schultz s.280
- 64- zestawienie jarmarków: 1885 J.N.Pawłowski-Populare Geschichte und Beschreibung ...Danzig 1885 , 1905-Kalendarz Maryański na 1905, 1906-1910,1912-1914-Lauenburger Illustrierter Kreiskalender für das 1906-1910,1912-1914, 1911- Hinterpommerscher Haus und Familienkalender auf das Gemeijahr 1911,1915-1920- Grudziącki Kalendarz Maryański na rok pański 1915-1920, 1925-1928- Danziger Heimatkalender 1925-1928, 1929-1930 Ilustrowany kalendarz Słowa Pomorskiego 1929-1930, 1932- Kalendarz „Głosu Pogranicza“ na rok 1932, 1934 Butower Schloss Kalender 1934, 1936- Der Ostpreuse Heimat Jahrbuch für den Kreis Marienburg 1936
- 65- Oryginalne rachunki zbiory M.D.
- 66- Małgorzata Szejnert- Wyspa klucz-Kraków 2009 s.283
- 67- witryna www.ellisland.org
- 68- Oryginalne dokumenty posterunku żandarmerii elganowskiej zbiory M.D.
- 69- Przewodnik po Gdańsku-wydany nakładem Gdańskiej Macierzy Szkolnej s.86
- 70- Ks. Piotr Toczek-Działalność polskich organizacji katolickich w Wolnym Mieście Gdańsku-Studia Gdańskie IV 1980 s. 172,183, 190,193
- 71- Edmund Jan Osmańczyk- Dowody prowokacji (nieznane archiwum Himmlera) Czytelnik 1951 s.13
- 72- Wiesław Brzoskowski- Dzieje Skarszew- Skarszewy 2009 r s. 235
- 73- www.pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_%C5%Bcydowski_w_Skarszewach
- 74- W.Brzoskowski,.. s.155,156
- 75- K.Sroka, M.Gawron...,s.107
- 76- Jerzy Samp- Hans Georg Siegler i opuszczony ogród dzieciństwa w:Pomerania czerwiec 1997 rok s. 44

Post scriptum:

*Autor w tym miejscu chciałby podziękować
swojemu zmarłemu Ojcu, który dopingował,
wspierał, zachęcał i pomagał w zbieraniu
materiałów o historii Elganowa.*

Z DRUGIEJ STRONY

Zadzwonił do redakcji
w Pruszczu Gdańskim czeka Wawrzyniec Rozenberg
tel. 58 692 68 23

Piękno małej ojczyzny

► W OKSiR w Łęgowie promowano książkę „Gminne Strony. Zarys Dziejów Gminy Pruszcz Gdański”

W. Rozenberg

Spotkanie przebiegało w uroczystej i miłej atmosferze. Sprzyjał temu zarówno czas przedświąteczny, jak i temat książki. Dariusz Dolatowski opisał bowiem historię miejscowości w gminie Pruszcz Gdański, przyjmując wszakże cezurę roku 1939.

Miejsce w sali kinowo-teatralnej łęgowskiego OKSiR zajęli obok autora liczni miłośnicy historii „pruszczańskich ziem”. Chcieli się oni dowiedzieć, czy Dariusz Dolatowski planuje wydanie monografii poświęconych pojedynczym miejscowościom.

Od kilkunastu lat gromadzą materiały historyczne, dotyczące wsi w gminie Pruszcz Gdański - przyznał autor książki. - Pisanie monografii Juszkowa, Łęgowa, Straszyna i Rokitnicy mogą zacząć od jutra, jeśli tylko pojawi się szansa na ich wydanie. Uważam, że powinny być to książki osiemdziesięciostronicowe, ilustrowane starymi mapami i fotografiami.

Obecni na promocji, nie

Książka Dariusza Dolatowskiego spotkała się z dużym zainteresowaniem mieszkańców gminy Pruszcz Gdański

szczędzili panu Dariuszowi słów zachęty do dalszej pracy.

Pisząc krótkie, kilkustronicowe opracowania dotyczące poszczególnych wsi gminy Pruszcz Gdański, tylko rozbudził pan naszą ciekawość - powiedziała wójt Magdalena Kołodziejczak. - Postaramy się znaleźć sponsorów, którzy wesprą wydanie monografii.

Liczę, że z czasem powstaną opracowania historyczne o wszystkich naszych sołectwach.

Dyskusja o historii okolic Pruszcz Gdańskiego trwała ponad godzinę. Pod koniec uczestnicy byli zgodni, że najbardziej żał zabytków architektury, kościołów ewangelickich i cmentarzy, które zostały zbu-

zone w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku. Miłośników historii jeszcze bardziej smuci fakt, że wiele obiektów zmarowało się i nadal rozsypuje się w ruinę na naszych oczach i nie ma na to żadnego ratunku.

Dariusz Dolatowski jest mieszkańcem Suwałk, ale dzieciństwo i młodość spędził w Pruszczu Gdańskim.

Mało znane historie z powiatu

POWIAT GD. Rozstrzygnięto konkurs „Powiat gdański. Historie mało znane”. Pierwszą nagrodę otrzymał Jan Hlebowicz z Gdańska, który napisał pracę pt. „Historia zwykłej parafii, w zwykłym mieście PRL”.

- Przedstawiłem życie księdza Józefa Waląga oraz losy parafii, którą kierował w Pruszcz Gdańskim - wyjaśnia laureat. - Taka nagroda to dla mnie wielkie wyróżnienie. Na pewno napiszę jeszcze jakieś opracowanie osadzone w pruszczańskich realiach. Taki konkurs to świetna inicjatywa i mam nadzieję, że będzie on kontynuowany.

Organizatorzy konkursu, którymi są Starostwo Powiatowe oraz Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna, zapowiadają, że przewidują kolejne edycje tego przedsięwzięcia.

- Dzięki naszemu konkursowi mieszkańcy odkrywają sekrety poszczególnych miejscowości, a nawet rodzin - mówi Bartosz Gondek, członek komisji konkursowej. - Widać, że są ciekawi, jak dawniej wyglądało życie tutejszych ludzi.

- Wybór najlepszej pracy był bardzo trudny - dodaje Piotr Kaliński, juror z ramienia Staro-

Na rozstrzygnięcie konkursu przybyło wiele osób

stwa Powiatowego. - Zgłoszone opracowania były na zbliżonym poziomie.

Obok Jana Hlebowicza doceniono Urszulę Niklas, Edwarda Pietkę i Zbigniewa Brągoszewskiego za zbiór wspomnień pruszczańskich harcerzy, zaś wyróżnienia otrzymali Marek Dziekoński, który przygotował monografię Elganowa, oraz Tomasz Jagielski. Ten ostatni spisał historię Wróblewa, miejscowości

położonej na Żuławach Gdańskich. Udział w konkursie wzięli także Józef Krośnicka, Tadeusz Tessmer oraz Aleksandra Girsztowt.

- Nagrodzone prace zostaną wydane w zbiorach pokonkursowych - zapowiada Piotr Kaliński. - Zostaną one opublikowane w latach 2011-2012.

Patronat medialny nad konkursem sprawował „Dziennik Bałtycki”.
Joanna Łabasiewicz

Jak powstała najlepsza praca

Inspirujący ks. Waląg

► Z Janem Hlebowiczem, zwycięzcą

konkursu, rozmawia Joanna Łabasiewicz

Na czym skupił się Pan w swoim opracowaniu?

Przez opowieści moich dziadków i ojca zainteresowała mnie historia ks. Józefa Waląga. Był on w AK, po wojnie represjonowany, znał ks. Zatora-Przytockiego. Od 1957 roku był związany z Pruszczem Gdańskim. Jego osobowość skłoniła mnie do dalszych poszukiwań, a że było już kilka opracowań na jego temat, postanowiłem napisać o życiu parafialnym skupionym wokół ks. Waląga. Rozmawiałem z jego byłymi wikariuszami - ks. Stanisławem Bogdanowiczem, proboszczem kościoła NMP w Gdańsku, oraz z ks. Stanisławem Ładą. Trafiłem także do wieloletnich przyjaciół kapłana. W sumie zebrałem siedem relacji.

Ta praca była pisana specjalnie na konkurs?

Nie. Najpierw pisałem dla

rodziny, gdy miałem 16 lat. Zajęło mi to w sumie trzy lata. Gdy dowiedziałem się o konkursie, to rozszerzyłem opracowanie o relację z kroniki parafialnej. Przepisałem ją, ale oczywiście, nie wszystko nadawało się do publikacji. Jednak były tam interesujące relacje dotyczące grudnia 1970 r., stanu wojennego, dwóch spotkań ks. Waląga z kard. Wyszyńskim czy odwiedzin Karola Wojtyły w Świętym Wojciechu. Co ciekawe, ks. Waląg pisał o sobie w trzeciej osobie.

Opinie

● **Pruszcz z tramwajem** Rada Miasta powinna wziąć ten pomysł głęboko pod rozwagę. Brawo pomysłodawcy. Obecna sytuacja jest katastroficzna i nie do przyjęcia.

Gość

● **Najpierw SKM, potem tramwaje** W Gdańsku na nic nie ma pieniędzy, nawet na głupie odśnieżanie, a tu ktoś sobie wymyśla tramwaj na Maćkowie! Ja już bym wolał, żeby redakcja zajęła się problemem ciągle spóźniających się SKM-ek i bezsensownie drogiego biletu Przewozów Regionalnych, kosztującego 4 złote za przejazd z centrum Gdańska do Pruszcza. To dwa razy więcej niż autobus!

● **Nie nadążają z usuwaniem śniegu**

Po tygodniu opadów śniegu nie można już mówić, że zima zaskoczyła drogowców, a mimo to wiele tras wciąż jest nieprzejezdnych. Chyba kupię sobie konia. Jeszcze zmotoryzowany

PROMOCJA

Kącik prenumeratora
TYLKO 31.4 PRZENUMERACJONOWY
W prenumeracie gratis do domu
Dziennik Bałtycki

Wyślij SMS pod numer 7248, koszt 2,44 z VAT, i wygraj podwójne zaproszenie do Teatru Wybrzeże na spektakl „Tajemnicza Irma Vep” (Scena Kameralna), które zostanie wystawione 29 grudnia o godz. 19.00. Żeby je otrzymać, należy odpowiedzieć, na jakiej scenie odbędzie się spektakl? Treść SMS-a DB.TEATR (odpowiedź, imię i nazwisko). Na zgłoszenia czekamy do godz. 10 w poniedziałek 27 grudnia.

Korzyści dla prenumeratorów

- cena w prenumeracie do 35% niższa niż w kiosku*
- gwarancja stałej ceny
- bezpłatna dostawa prasy do Twojego domu
- bezpłatna skrzynka na prasę
- gwarancja otrzymania wszystkich wydań gazety
- uczestnictwo w konkursach z atrakcyjnymi nagrodami tylko dla prenumeratorów „Dziennika Bałtyckiego”

*) dotyczy prenumeraty w dostawie domowej

KONKURS!

Pytanie konkursowe tylko dla prenumeratorów.

Przy jakiej ulicy w Gdańsku znajduje się główna siedziba redakcji „Dziennika Bałtyckiego”?

Do wygrania 2 bony po 50 zł na zakupy w delikatesach miesięcznych GZELLA.

Wyślij SMS pod numer 7248 o treści DB.NAGRODA, odpowiedź na pytanie, imię i nazwisko.

Koszt SMS-a: 2,44 zł z VAT.

Na SMS-y czekamy do 27 grudnia, do godz. 10. Laureatów konkursu powiadomimy telefonicznie.

www.dziennikbaltycki.pl

Dziennik Bałtycki

echo pruszcza stały dodatek do „Polski Dziennik Bałtycki”

REDAKCJA
83-000 Pruszcz Gdański,
ul. Chopina 2, tel. 58 692 68 26
e-mail: db.pruszcz@prasa.gda.pl
SZEF ODDZIAŁU
p.o. Iwona Orszulak

REDAKTOR PROWADZĄCY
Marek Adamkiewicz

BIURO REKLAMY
Edyta Szordykowska, tel./faks 58 692 68 20
Magdalena Elwart, tel. 58 692 68 21

REDAKTOR NACZELNY „POLSKI DZIENNIK BAŁTYCKIEGO”
Maciej Wośko, tel. 58 3003 300
ZASTĘPCY REDAKTORA NACZELNEGO
Mariusz Szmidka, tel. 58 3003 305
Tomasz Kubik, tel. 58 3003 332

SEKRETARZ REDAKCJI
Jarosław Popek, tel. 58 3003 321

PROJEKT GRAFICZNY
Matt Brown, Henryk Jursz,
Piotr Butlewski

WYDAWCA
Polskapresse Sp. z o.o.,
02-672 Warszawa, ul. Domaniewska 41,
Oddział Prasa Bałtycka, 80-894 Gdańsk
ul. Targ Drzewny 9/11
PREZES Jakub Krezymon

DRUK
Drukarnia Polskapresse Sp. z o.o.
Oddział Prasa Bałtycka,
80-720 Gdańsk, ul. Połężę 3
tel. 58 3003 700, faks 58 3003 703
ISSN 1899-6736

tekst

KS. SŁAWOMIR CZALEJ

redaktor wydania

Pomorze wydaje się krainą żywicą pachnącą. I rzeczywiście tak jest, zważywszy, że lasów i borów jest ci u nas dostatek. Do tego jod nad morzem i wydawać by się mogło, że żyją tu zdrowi ludzie. Tymczasem odsetek osób, które chorują u nas na nowotwory, jest drugim najwyższym w kraju! Przyczyną może być także tabaka, o czym przekonuje nas lekarz Łukasz Balwicki (s. IV-V).

W tym numerze historia odżywa na nowo albo inaczej – ukazuje swoją ciągłość. Tak to już jest, iż czasem zapominamy, że coś nie bierze się z niczego lub nie spada nam po prostu z nieba. I tak oto zachęcony przez św. Maksymiliana Marię Kolbego franciszkanin rozwinął swój talent malarski. Dzięki temu mamy w Gdyni przepiękny obraz MB Częstochowskiej, niedawno koronowany (s. VII). Idea budowy kościoła, przedstawiona przyszłemu błogosławionemu ostatniej wojny światowej ks. Franciszkowi Rogaczewskiemu, została zrealizowana ostatecznie w tym roku. Kościół nosi imię innego męczennika, którego wielu z nas miało okazję spotkać lub słuchać jego homilii (s. I). Jednym słowem, dobre myśli, jak i samo dobro potrafią przetrwać długo po śmierci człowieka. Niestety, podobnie jest ze złem.

Konsekracja na ziemi męczenników

Po namaszczeniu ołtarza olejem kościół wypełnił się wonią kadzidła

Mury zostały skropione

– Szczególnie wzruszający jest fakt, że kościół stanął na miejscu, skąd 1 września 1939 r. wywożono mieszkających tu Polaków – powiedział Maciej Czerwiński, sołtys z Elganowa.

W niedzielę 27 listopada metropolita gdański abp Sławoj Leszek Głódz dokonał poświęcenia i konsekracji kościoła pw. bł. ks. Jerzego Popiełuszki, męczennika. Świątynia powstała w re-

kordowym tempie – w ciągu jednego roku! W uroczystości uczestniczyli siostra i brat błogosławionego patrona.

Dla leżącej na Wyżynie Gdańskiej wsi Elganowo było to wydarzenie historyczne. Bo i ziemia tutejsza pełna jest historii, zwłaszcza tej najnowszej, często dramatycznej. Myśl o kościele, parafii zrodziła się 21 lutego 1932 r., podczas uroczystej akademii zorganizowanej z okazji 10-lecia pontyfikatu papieża Piusa XI. Akademia odbyła się zarówno w Trąbkach Wielkich, jak i w samym Elganowie, gdzie po jej zakończeniu do ks. Franciszka Rogaczewskiego podeszła delegacja Polaków mieszkających na terenie ówczesnego Wolnego Miasta Gdańska. Poprosili o zbudowanie w tej miejscowości kaplicy. – Prośbę przyszłemu błogosławionemu wręczył Bernard Werner Mazurowski,

ówczesny mieszkaniec Elganowa – mówi Marek Dziekoński, który rok temu odkrył tę zapomnianą historię w przedwojennej gazecie „Słowo Pomorskie”.

– Konsekracja kościoła to powrót do sakramentu chrztu św. – te słowa kard. K. Wojtyły, wypowiedziane w czasie konsekracji świątyni w Nowej Hucie, przypomniał podczas kazania gdański metropolita. W czasie Mszy św. ściany zostały skropione wodą święconą, a ołtarz i cztery miejsca na murze w prezbiterium namaszczone świętym olejem. Później nastąpiło okadzenie świątyni i wierznych. Dokonali tego ks. prałat Edward Szymański, budowniczy kościoła, oraz ks. kan. Gerard Borys, emerytowany proboszcz z sąsiedniego Mierzeszyna. – Nie ma takiego drugiego proboszcza w naszej archidiecezji, który by na terenie swojej parafii zbudował trzy kościoły – podkreślił na koniec uroczystości nestor wśród kapłanów, wzruszony ks. prałat Ryszard Wołos. Wzruszenie udzieliło się też mieszkańcom Elganowa, gdy łamiącym się głosem za uroczystością podziękowała sama siostra ks. Jerzego Popiełuszki. Obecnie kościół w Elganowie jest filią parafii Wniebowzięcia NMP w Trąbkach Wielkich.

Ks. Sławomir Czalej